

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Москаленко Наталія, Яковенко Артем

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація

В статті раскрыты особенности программно-нормативного обеспечения физического воспитания в школах разных стран Европейского Союза, перечислены регулирующие и контролирующие органы, которые несут ответственность за развитие физического воспитания и спорта разных стран. Также представлена направленность национальных стратегий и программ развития физической культуры и спорта, цели и задачи школьного физического воспитания в разных странах. Проведено сравнение процентного соотношения времени, отведенного на изучение предмета «Физическое воспитание» в младшей и средней школах разных стран ЕС в зависимости от общего времени обучения.

Ключевые слова: физическое воспитание, Европейский Союз, программно-нормативное обеспечение, школа.

Annotation

The article reveals the features of the software and regulatory provision of physical education in schools in different countries of the European Union. There was listed the regulatory and supervisory bodies that are responsible for the development of physical education and sports of different countries. Also, there are presented the focus of national strategies and programs for the development of physical culture and sports, the goals and objectives of school physical education in different countries. There is compared the percentage ratio of time allocated for the study of the subject “Physical education” in the junior and secondary schools of different EU countries, depending on the total time of training.

Key words: physical education, European Union, software and regulatory provision, school.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні 10-15 років посилюється тенденція до інтеграції західноєвропейських держав у сфері освіти. Керівництво Європейського союзу розглядає розробку єдиної освітньої стратегії як обов'язкову умову економічного об'єднання Європи, соціальної стабілізації країн Європейського економічного союзу (ЄЕС), зм'якшення проблеми безробіття тощо. Мова йде про формування конкретного механізму інтеграції політики в зазначеній сфері і, перш за все, про уніфікацію і стандартизацію національних систем з питань освіти.

Серед основних напрямків роботи на шляху до досягнення якості освіти в різних країнах світу виділяються такі: методологічна і теоретична переорієнтація школи на особистість учня; визначення базового рівня змісту загальної освіти, обов'язкової для всіх; створення педагогічних умов для досягнення заданого рівня знань; активізація методів навчання; підвищення рівня професіоналізму вчителя. В центрі уваги школи повинно бути формування людини, яка перебуває в гармонії з природою, оточуючим світом і самою із собою [7, 9].

Реформування освіти в Укра-

їні є частиною процесу оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє особистісному культурному розвитку, розвитку технологій, здатності швидко реагувати на запити часу. Європейські країни сьогодні розпочали ґрунтовну дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними вміннями та знаннями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [11, 14].

Без перейняття досвіду інших сьогодні не може успішно розвиватися будь-яка країна, без знання нового у своїй професії не може бути конкурентноздатним будь-який фахівець. [14].

Як відзначається в низці державних програмно-нормативних документів, європейська інтеграція України передбачає приєднання до конвенцій Ради Європи, які стосуються розвитку фізичної культури і спорту; наголошується на необхідності проведення аналізу ефективності співпраці та визначення дієвого механізму впровадження в Україні міжнародних програм, досвіду роботи іноземних держав з розвитку зазначеної галузі [18].

Мета – проаналізувати програмно-нормативні аспекти фізичного виховання у країнах-учасниках Європейського союзу для обґрунтування можливостей використання їх досвіду на сучасному етапі реформування системи середньої освіти України.

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної

літератури та інтернет-джерел.

Результати дослідження та їх обговорення. Всі європейські країни визнають важливість занять фізичною культурою. Ця дисципліна знаходиться на центральних позиціях у навчальних планах для всіх без винятків загальноосвітніх шкіл. Фізичне виховання є обов'язковим на початковому та середньому рівнях освіти.

Результати фізичного виховання тісно пов'язані з його основними цілями. Деякі країни, такі як Німеччина, Португалія, Сполучене Королівство і країни Північної Європи застосовують міждисциплінарний підхід до цього питання в школі. Це означає, що аспекти, наприклад, соціальних і природничих наук вивчаються під час фізичного виховання і навпаки [19].

В наш час в більшості країн відповідальність за розвиток фізичного виховання і спорту несуть державні органи. До таких країн відносяться: Австрія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Франція, країни Східної Європи, більшість країн, що розвиваються і пострадянських держав. У тих країнах, де немає міністерств спорту, за його розвиток відповідають інші державні органи. Спорт знаходиться під контролем міністерств з освіти, культури, молоді та ін. (Бельгія, Греція, Португалія, Фінляндія, Естонія). У Німеччині питаннями спорту відає міністерство внутрішніх справ, в Швеції – міністерство фінансів [3, 9].

Конституції, прийняті в другій половині ХХ століття, як правило, включають в себе питання фізичного виховання і спорту. Рада Європи намагається стежити за тим, щоб в новому законодавстві, інших актах, а тим більше – в конституціях були враховані принципи Європейської спортивної хартії (Греція, Іспанія, Португалія, країни Східної Європи).

Закони про спорт прийняті також в Італії, Фінляндії, Франції та

ін. Крім основних положень, загальних для більшості країн (відповідальність держави, цілі і завдання, організаційна структура, фінансування, розподіл повноважень між центром і регіонами, підготовка кадрів, будівництво та експлуатація спортивних споруд), у спортивних законах (ряду з них) відображені питання шкільного та студентського фізичного виховання [1].

Починаючи з 90-х років ХХ століття, в більшості країн Східної і Центральної Європи почалося здійснення реформування середньої і вищої освіти, в тому числі модернізація системи фізичного виховання школярів.

У більшості країн Західної Європи цілі і завдання розвитку фізичного виховання та дитячо-юнацького спорту учнівської молоді формуються на різних рівнях: у Бельгії, Італії, Люксембурзі, Португалії, Франції – на державному, в Німеччині, Іспанії – на регіональному або місцевому. Але при всіх цих підходах в країнах Європейського співтовариства на перше місце поставлені особистість дитини і молоді людини, їх соціальний розвиток, спортивна і соціально активна дія [1, 12, 22].

Характерними особливостями політики держав ЄС щодо розвитку фізичного виховання та спорту в початковій школі на сучасному етапі є визнання фізичної культури як загального права для всіх дітей; статусу фізичного виховання в усіх державах ЄС як обов'язкового предмета шкільної програми, що сфокусований переважно на здоров'ї, тілобудові, активізації рухової діяльності; виняткової ролі фізичної культури у збереженні здоров'я, досягненні загального розвитку та безпеки життєдіяльності; взаємозв'язку між якістю фізичної культури та підготовкою викладачів і збалансованістю навчального плану; потенціалу фізкультурної освіти для формування соціальних навичок

учнів; необхідності розширення співробітництва між школами, спортивними клубами та федераціями; компетенції у спорті – як чинника сталого розвитку європейського суспільства [12, 18].

Близько половини освітніх систем ЄС мають національні стратегії сприяння розвитку фізичного виховання і фізичної активності, в той час, як дві третини систем освіти мають великомасштабні, присвячені цьому ініціативи. Це чітко відображає політичну волю до розробки та заохочення таких заходів як визначального чинника соціального добробуту і здоров'я. У керівних документах з фізичного виховання його основні цілі включають фізичний, особистісний і соціальний розвиток учнів. Здоров'я і здоровий спосіб життя часто підкреслюється в національних цілях і результатах навчання.

Європейські країни активно розробляють і впроваджують національні та регіональні стратегії з просування фізичного виховання й фізичної активності різних цільових груп (діти, молодь, усе населення країни). Національні стратегії більшою мірою зосереджені на конкретних питаннях: наприклад, здоров'я школярів і фізичний розвиток перебувають у центрі поточних стратегій в Австрії, Румунії, Словенії та Сполученому Королівстві (Уельс). Деякі стратегії зосереджені на важливості модернізації спортивних споруд та обладнання, – як в Латвії та Хорватії. В цілому стратегії підкреслюють необхідність поліпшення якості та доступності спортивної інфраструктури для школярів і широкої громадськості [20].

Мета й завдання шкільного фізичного виховання подібно сформульовані в більшості країн, однак у деяких з них вони доповнені з урахуванням національних особливостей. Зокрема, фізичне виховання не розглядається тільки як засіб поліпшення кондицій і фізичних здібностей.

Воно містить емоційну і соціальну складову, когнітивні процеси, мотиваційні та моральні аспекти. Серед основних завдань фізичного виховання також є сприяння гармонійному фізичному та психічному розвитку, задоволення потреб у рухах, сприяння загальному розвитку особистості в інтелектуальній, емоційній, поведінковій, соціальній, а також у тілесній і руховій сферах.

Окрім вище зазначеного, у країнах Західної Європи до мети й завдань фізичного виховання належать знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, правилами поведінки під час відпочинку. Рухова активність розглядається як можливість для контактів, узгоджених і кооперативних дій не лише учасників занять, але і за участю вчителів, вихователів, батьків, іншого оточення [21].

Пріоритетними завданнями, які повинні вирішувати європейські вчителі фізичної культури, залишаються завдання підвищення фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів. Однак у програмах фізичного виховання країн Євросоюзу також приділено увагу підвищенню знань і умінь в сфері здоров'я і здорового способу життя, проводиться екологічна освіта та ін. [19].

Відмінною рисою програм фізичного виховання у більшості країн є великий ступінь варіативності. Відсутня деталізація уроків, які несуть не навчальний, а, швидше, тренувальний характер з використанням ігор, естафет, змагань.

У деяких країнах деякі види фізичної активності є обов'язковими, у той час, як в інших школах учні можуть обирати види спорту [8, 23].

В Європі сучасне суспільство надає великого значення спорту, різними способами виробляючи у людей бажання ним займатися.

Важливим аргументом на користь європейської спортивності

є обов'язкові заняття загальною фізичною підготовкою в школах, коледжах і вузах.

Базовими нормативними програмами є «Спорт для всіх» та «Єврофіт» (для дітей і дорослих). Ці нормативи є основою для створення програм фізичного виховання [8].

В багатьох країнах Європи ведеться активна підтримка фізкультурно-спортивного руху шляхом реалізації спеціальних програм.

В Австрії це програма «Озі спорт», орієнтована на партнерство молодих сімей, вчителів, тренерів; їх об'єднують клуби, де дітям прищеплюють навички фізичної культури [7].

У Фінляндії існує Асоціація фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільнятами та молодими матерями. Асоціація пропонує кілька курсів: «Гімнастика для малюків» – від місячного віку до двох років; «Доросла дитина» – від 2 до 4 років, «Чарівна гімнастика» – від 4 до 6 років.

Фізичне виховання школярів у Фінляндії будується на концепції оздоровчої спрямованості. Її розробники мають на меті сформувати в учнів мотиви, які забезпечували б їм участь у фізичній активності протягом всього життєвого циклу. Основною установкою є виховання активного стилю життя, який узгоджується з вимогою вирощування здорового покоління. На переконання фінських фахівців, школа повинна забезпечити можливість участі дітей і підлітків у різних формах позакласної та позашкільної спортивної активності. На їхню думку, найбільш важливим є не тільки і не стільки оволодіння дітьми та молоддю цими вміннями, скільки забезпечення умов участі їх в різноманітних формах рухової активності.

З позицій сьогодення, фінський навчальний план передбачає окреме вивчення двох дисциплін, що мають відношення до

перетворення фізичної природи людини – «physical education» і «health education» [5].

У Великій Британії уже понад 100 років центральне місце займає концепція фізичного виховання, в якій акцент робиться на спорті – напрацюванні спортивних знань і умінь, участь у спортивних змаганнях і підготовка до них, досягнення спортивних результатів, прояв фізичної і спортивної активності упродовж усього життя. При цьому заняття спортом розглядаються і як засіб формування особистісних якостей, і як засіб формування соціальних здібностей.

У Великобританії також ефективно діє програма «Фанфіт Перселя», яка покликана обдарувати дітей гнучкістю, координацією, загартувати організм. Для дітей, які успішно освоюють програму, передбачені золоті, срібні, бронзові медалі.

Також під керівництвом департаменту охорони здоров'я Великобританії розроблена програма «Зміни в способі життя» (2009 р.). Це перша національна програма, яка спрямована на боротьбу з ожирінням серед дорослих і дітей.

В Уельсі, наприклад, заплановано отримати конкретні кількісні зміни на рівні початкової освіти: зафіксувати в курикулумі 2 години спорту на тиждень і забезпечити фізичну активність молодших школярів протягом не менше 60 хвилин 5 разів на тиждень [6, 15].

У Португалії протягом 1-4 років початкової освіти фізичне виховання (expressão físico-motora) викладається в межах освітньої галузі «Самовираження» і не має спеціально виділеного часу в програмі.

Починаючи з 5-го класу початкової школи, фізичне виховання отримує статус самостійної дисципліни з формальним оцінюванням навчальних досягнень учнів, і працювати з дітьми мають право лише дипломовані вчителі фізич-

ного виховання [3, 7].

У Бельгії, Німеччини, Люксембурзі, Франції в школах дотримуються офіційних програм і директив з фізичного виховання [23].

З кінця 60-х рр. у Німеччині існує багатоступенева система шкільних змагань. Найбільші її програми – це «Молодь тренується для Олімпіади» і «Федеральні ігри молоді». Перша призначена для учнів початкових класів і проводиться за 12 олімпійськими видами спорту, – спочатку на рівні міста, потім – округу і федеральної землі, що дозволяє вже в молодшій школі здійснювати відбір спортивно обдарованих учнів.

В рамках програми «Федеральні ігри молоді» організовуються змагання для учнів середньої школи, що представляють собою велику подію в житті місцевої громади, а тому приваблюють не лише професійно зацікавлених осіб, але і всіх громадян, які цікавляться спортом. Змагання проводяться за підтримки шкіл спортивними клубами та бізнесменами, але організація знаходиться у віденні регіональних міністерств освіти і міністерств спорту. Учні можуть також додатково відвідувати шкільні спортивні секції і товариства, які взаємодіють зі спортивними клубами. Такі пропозиції є у переважній більшості шкіл, що правда, використовують їх лише близько 16% школярів. Завданнями взаємодії шкіл і клубів визнані пошук і сприяння спортивно обдарованим учням, підтримка дітей-інвалідів, розвиток спорту як форми активного відпочинку дітей і молоді.

У Німеччині розробляється і впроваджується в практику фізичного виховання комплекс програм, який здійснює акцент на творчі (креативні), естетичні і художні компоненти рухової активності. Йдеться, передусім, про програми діяльності театру рухів (спорту, пантомім): «виховання здоров'я» («Gesundheitserziehung»); «рухо-

ве виховання» («Bewegungserziehung»); «спортивне виховання» («Sporterziehung») [10].

Зміст навчально-виховного процесу в Румунії здійснюється відповідно до вимог певних офіційних шкільних документів, схвалених Міністерством Національного Виховання. Серед таких документів: навчальний план (національний куррікулум), шкільні програми та шкільна національна система оцінювання.

У навчальному плані передбачені: мета навчання, розподілена на класи та роки кількість годин на тиждень, призначених для кожного предмета, структура шкільного року. Закон «Про фізичне виховання та спорт» робить застереження, що «шкільне фізичне виховання – це обов'язковий предмет навчання у планах навчання з різною кількістю годин, згідно з куррікулумом, встановленим спільно Міністерством молоді та спорту і Міністерством національного виховання». Фізичне виховання – єдина діяльність, яка адресується фізичній сфері учнів, на яку виділено всього один урок на тиждень для всіх класів і, крім цього, один урок (або більше) на розсуд директора школи у випадку, коли клас займається за спортивною програмою [2, 16].

У Греції значну роль у покращенні фізичного виховання, зокрема підвищенні інтересу учнів до занять фізкультурою й спортом, мали Олімпійські ігри 2004 року. Перед початком Олімпіади, з 2002 р. у всіх школах уведено програму «Олімпійська освіта», згідно з якою до навчального плану включено цей предмет, на який відводилась одна година щотижня. Крім того, значно поширилася масовість позакласних занять фізкультурою й спортом (гуртки та секції), а також проведення змагань із різних спортивних дисциплін, починаючи з першого класу початкової школи.

Із 2008 року замість «Олімпійської освіти» введено для загаль-

ноосвітніх шкіл нову програму «Kallipateira», яка в основному дотримується принципів минулої програми, однак її зміст доповнено навчальним матеріалом щодо прав дитини, протидії расизму та ксенофобії, про рівність прав жінок і чоловіків та ін. Учителі фізичного виховання в процесі викладання свого предмета також подають учням відомості з окремих тем цієї програми.

Понад 20 років у Греції функціонує державна програма «Спортивні заняття», згідно з якою для юних спортсменів працюють секції в 120 загальноосвітніх школах, де заняття проводять тренери з різних видів спорту. Вони охоплюють близько 9 тис. школярів. Найбільш здібним із них пропонують навчатись у спортивних ліцеях, які функціонують у різних регіонах країни. Усе це дає змогу здійснювати селекцію кандидатів майже з усіх олімпійських спортивних дисциплін до збірних команд Греції [4].

У Франції метою програм фізичного і спортивного виховання у школах є оволодіння різними видами діяльності, які сприяють зміцненню здоров'я школярів та їх гармонійному розвитку. Програми передбачають насамперед розвиток швидкості, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги та гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі складає 6 годин на тиждень. Основним організаційним осередком структури шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка існує у кожній школі. Французькі фахівці вважають, що така система дає змогу краще проводити роботу у рамках обов'язкового навчання фізичній культурі і занять спортом. Участь школярів у спортивних змаганнях, відповідно до їх рівня фізичного розвитку і інтересів, дозволяє удосконалювати набуті рухові уміння і навички. Чемпіонати зі шкільного спорту проводяться на трьох рівнях: шкільному (акаде-

мічному), департаментському і національному. Їх організують Національний союз шкільного спорту, Спортивний союз навчальних закладів і Головний спортивний союз вільної освіти [9, 12].

У Нідерландах пріоритет надається концепції «рухової освіти (виховання)», згідно з якою найважливіше значення для людини має рухова культура і здатність використовувати її впродовж усього життя. На відміну від фінської концепції, в якій рухова активність розглядається виключно як засіб забезпечення здоров'я, у Нідерландах її оцінюють ширше, враховуючи можливість її різнобічного впливу на розвиток особистості і забезпечення міжособистісного спілкування з навколишнім світом [18, 22].

У Польщі найширше представлений підхід до фізичного виховання як педагогічної діяльності, пов'язаної із соціокультурною модифікацією тіла людини. Міністерством народної освіти Польщі було визначено базовий мінімум з предмета «Фізичне виховання», до якого додається «шкільний компонент», який опрацьовує сам вчитель, складаючи авторську частину програми. Для цього Міністерством народної освіти щороку пропонується 6-8 програм педагогів з різних регіонів Польщі.

Початок реформування системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах Польщі почався з прийняттям Закону про фізичну культуру в 1996 році і Національної програми здоров'я – в 1997 році. Закон передбачав поступове збільшення уроків фізичного виховання в школах до п'яти на тиждень, незалежно від типу навчального закладу. При цьому в розкладі введено 3 обов'язкових години на тиждень і 2 обов'язкових заняття – в позаурочний час. Зміст цих занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних

і кліматичних умов конкретного воєводства, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання. Кожен учень має право самостійно вибирати заняття в групі, в якій він буде займатися в позаурочний час, двічі на тиждень. Ці заняття можуть проводитися за такими видами: рекреаційні і спортивні; рухливі і спортивні ігри; коригуюча гімнастика і лікувальна фізкультура, плавання, аеробіка, художня або спортивна гімнастика, туризм [13].

За фізичне виховання італійських школярів несе відповідальність Міністерство освіти і науки. Воно є обов'язковим предметом протягом 13 років основної освіти для всіх дітей, включаючи дітей з обмеженими можливостями, для яких проводять спеціальні адаптовані заняття.

Фізичне виховання в початковій школі Італії організується за принципом «Тіло є цінністю». Мова йде про спосіб життя – в цілому і про поведінку в світі і суспільстві. Метою є формування ідентичності в сфері самопізнання і пізнання оточуючих і визначення власних життєвих спрямувань.

Фізична культура викладається вчителем початкових класів. У деяких школах разом з учителем початкових класів може працювати вчитель фізичної культури.

В середній школі Італії фізичне виховання дотримується національного навчального плану, що визначає обов'язковий рівень умінь і навичок, яких повинні набути діти в процесі навчання у школі, кількість обов'язкових уроків (2 уроки на тиждень) і квоту, відведену на шкільний компонент (до 20% від всього навчального плану). Метою є усвідомлення власних фізичних можливостей з допомогою самооцінки, оволодіння основами безпеки життєдіяльності. Уроки ведуться вчителем-спеціалістом з фізичної культури.

У старшій середній школі метою фізичного виховання є освоєння основних принципів і технік спортивних досягнень, благополуччя і фізичний розвиток [17].

У Великобританії, Швеції, Фінляндії існує свобода вибору як методів, так і змісту спортивних занять. До складання навчальної програми залучаються учні старших і випускних класів. Зміст занять у цих випадках охоплює практично всі відомі види спортивної діяльності та фізичні вправи.

Упродовж останніх десятиліть в багатьох європейських країнах проведено освітні реформи. Зокрема вони стосувалися кількості шкільних годин фізичного виховання. Зазначимо, що названа кількість збільшилася в школах лише 16% країн, залишилася незмінною у школах 68% країн, а у школах 16% країн – кількість годин шкільного фізичного виховання зменшилася.

Документальний аналіз встановив значні відмінності між школами різних країн щодо кількості годин, відведених на фізичне виховання. У двох третинах європейських країн профільні міністерства визначають мінімальну кількість годин на всі роки освіти. У деяких країнах школи самі вирішують, скільки часу відводити на фізичне виховання [8].

Як правило, час вивчення фізичного виховання в школах відповідає 50-80 годинам на рік. Однак порівняно з іншими предметами цей час відносно невеликий. В цілому він становить менше 10% від загального часу навчання.

Відносна частка часу, що виділяється цій навчальній дисципліні, стосовно загального часу навчання, вище у початкових класах, ніж в середніх. У початковій школі половини країн ЄС фізичне виховання займає майже 10% навчального часу. В Угорщині, Словенії та Хорватії ця частка сягає 15%, а в Ірландії – лише 4%.

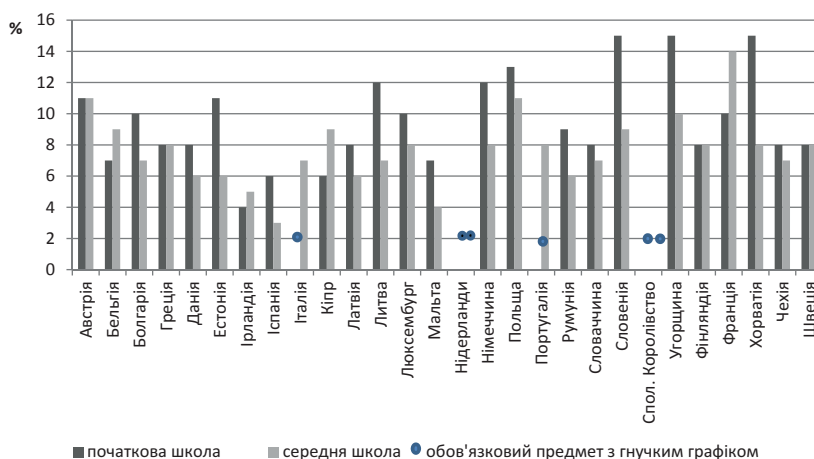
У середній школі відсоток мінімального часу, рекомендованого для вивчення фізичного виховання складає, як правило, 6-8% від загального часу у більшості країн. У Франції, наприклад, виділяється 14% від загального часу навчання, в той час, як в Іспанії, на Мальті – всього 3-4 %.

Різниця між часом вивчення дисципліни «Фізичне виховання» в початковій і середній школі у деяких країнах особливо велика. Наприклад, в Естонії, Іспанії, Хорватії, на Мальті приблизно в два рази більше часу виділяється фізичному вихованню на початковому рівні, ніж на середньому. Навпаки, більший акцент на вивчення предмета ставиться на середньому рівні навчання у Бельгії (Французьке співтовариство), Франції, на Кіпрі. У деяких країнах час вивчення фізичного виховання у початковій і середній школі приблизно однаковий: в Австрії – 11% від загального часу навчання, в Фінляндії – 8%, в Ірландії – менше 5% [23] (рис. 1).

Необхідно сказати про те, що в багатьох європейських школах, у молодших класах не вистачає дипломованих вчителів фізичного виховання, тому цей предмет часто ведуть вчителі молодших класів. Все залежить від ступеня

автономії школи і наявності штатної одиниці у складі вчительських кадрів. У середніх класах уроки фізичної виховання проводять безпосередньо вчителі фізичного виховання.

Проте, в деяких країнах лише вчителі фізичного виховання, які отримали спеціальну фізкультурно-педагогічну освіту, можуть працювати з дошкільнятами або молодшим школярами. Це відноситься до Бельгії (французькі і фламандські області), Болгарії, Греції, Іспанії, Латвії, Польщі (з дітьми 4-6 років), Португалії і Румунії (з дітьми 5-6 років). В інших країнах фізичне виховання в молодшій школі здійснюють класні керівники. Так організоване фізичне виховання в Німеччині, Ірландії, Франції, Італії та Словенії. Однак у тих країнах, де фізичне виховання здійснюється класними керівниками у початковій школі, передбачається методична допомога спортивного тренера або спортивного консультанта, як, наприклад, у Німеччині, Франції, Ірландії, або кваліфікованого вчителя фізичного виховання, як в Словенії. На Мальті фізична культура викладається двома вчителями одночасно, класним учителем і вчителем фізичного виховання. Вчитель

Рис. 1. Мінімальна кількість часу, відведеного на фізичне виховання як обов'язкового навчального предмета (як частка від загального часу навчання) у країнах ЄС, %

фізичного виховання проводить одне обов'язкове спеціалізоване заняття на тиждень, а решта уроків фізичної культури проводить класний керівник. Поза школою діти молодшого шкільного віку займаються фізичною культурою під безпосереднім керівництвом тренерів, у спортивних секціях [21, 23].

На відміну від молодшої школи, у середній школі уроки фізичної культури зазвичай проводять дипломовані вчителі фізичного виховання. Тільки в Данії школи з відносно високим рівнем автономії можуть собі дозволити самостійно визначати, хто буде здійснювати фізичне виховання в середній школі – класний керівник або ж кваліфікований вчитель фізичного виховання. В інших країнах Євросоюзу схожа ситуація. З дітьми 5-6 річного віку у Болгарії та Угорщині класні керівники ще можуть займатися фізичною культурою, за умови, якщо вони отримали для цього спеціальну кваліфікацію (вчителі-універсали). Там, де є брак викладачів фізичного виховання, як, наприклад, у Чехії, вчителі-предметники, які не мають фізкультурної освіти, можуть вести заняття з дітьми середньої школи тимчасово або у вигляді винятку.

У деяких країнах вчителі, які працюють з молодшими школярами, повинні мати ступінь бакалавра фізичного виховання, а в середній і старшій – магістра [8, 20, 23].

Висновки. Усе більша кількість європейських країн на всіх щаблях освіти вимагають від школярів обов'язкового відвідування уроків фізичної культури. Уряди різних країн вживають заходи з пропаганди фізичної культури, впроваджуючи національні програми для популяризації фізичного виховання та створення умов для занять спортом для молоді.

Цілі і завдання фізичного виховання в більшості країн ЄС передбачають фізичний, осо-

бистісний і соціальний розвиток учнів, а також зміцнення здоров'я і формування здорового способу життя.

Оздоровча спрямованість фізичного виховання визначена у Фінляндії, Румунії, Франції, Нідерландах, Польщі, Італії (молодша і середня школа). Спортивна – у Великобританії, Німеччині, Греції, Італії (старша школа).

Неоднозначна ситуація спостерігається з реформами, які визначають мінімальну кількість годин на предмет «Фізичне виховання» в школі. Причому в більшості країн майже в два рази більше часу виділяється фізичному вихованню у початковій школі, ніж у середній. Найбільший відсоток часу на фізичне виховання відносно загального часу навчання визначено у Словенії, Угорщині, Франції, Хорватії, Польщі, Німеччині, Литві.

Негативним моментом є недостатня кількість дипломованих вчителів фізичної культури у початковій школі в деяких країнах. У середніх класах шкіл більшості країн Євросоюзу викладати фізичне виховання можуть лише кваліфіковані фахівці.

Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі організаційних аспектів шкільного фізичного виховання країн Європейського Союзу для перейняття Україною позитивного досвіду цих держав.

Література

1. Аникеев Д.М. Формирование современных концепций физического воспитания в странах Западной Европы во II половине XX – начале XXI века / Д. М. Аникеев // Физическое воспитание студентов. – 2012. – № 4. – С. 9-12.
2. Арделеан Г.І. Реформування системи фізичного виховання школярів Румунії: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура,

фізичне виховання різних груп населення» / Арделеан Г.І. – Луцьк, 2000. – 20 с.

3. Бобровник С.І. Концепції сучасного фізичного виховання школярів / Бобровник С.І. // Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 117. – С. 15-21.
4. Вільчковський Е. Фізичне виховання в школах Греції / Вільчковський Е., Пасічник В. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2015. – №3 (31). – С. 10-14.
5. Волинець Л. Принципи освітньої політики Фінляндії щодо забезпечення якості загальної середньої освіти / Л. Волинець // Порівняльно-педагогічні студії. – 2013. – № 1 (15). – С. 69-75.
6. Вяземский Е.Е. Современная система образования в Великобритании / Вяземский Е.Е. // Проблемы современного образования. – 2010. – № 6. – С. 68-84.
7. Гринченко И.Б. Физическое воспитание в странах Европы: образовательный аспект / Гринченко И.Б. // Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях: сборник статей XI Международной научной конференции, 23-24 апреля 2015 года: в 2-х ч. – Харьков, 2015. – Ч. 2. – С. 123-134.
8. Жданова О. Фізичне виховання в школах країн Європи / Жданова О., Чеховська Л., Фляк А. // Молода спортивна наука України. – 2015. – Т. 2. – С. 311-319.
9. Животовская И.Г. Три десятилетия реформ образования в Европе: Особенности модернизации образовательной системы / И.Г. Животовская // Актуальные проблемы Европы. – 2013. – №2. – С. 13-49.
10. Кананькина Е.С. Система управления образованием Германии // NB: Административное право и практика

- адміністрування. – 2013. – № 7. – С. 100-136. DOI: 10.7256/2306-9945.2013.7.686. URL: http://e-notabene.ru/al/article_686.html
11. Максимчук Б. Досвід організації фізичного виховання молодших школярів в Україні та країнах близького і далекого зарубіжжя / Б. Максимчук // Молода спортивна наука України. – 2008. – Т. 2. – С. 131-136.
  12. Савина А.К. Образование в Европейском Союзе / А.К. Савина // Проблемы современного образования. – 2014. – № 2. – С. 53-64.
  13. Сороколит Н. Особенности физического воспитания в общеобразовательных школах Украины и Польши / Сороколит Н. // *Kultura fizică: probleme științifice ale învățămîntului și sportului : materialele conferinței științifice internaționale a doctoranzilor.* – Chișinău, 2012. – S. 285 – 290.
  14. Турчик І. Урок фізичної культури у системі початкової шкільної освіти Польщі / Ірина Турчик, Оксана Вацеба, Світлана Бірюк // Молода спортивна наука України. – 2009. – Вип. 13, т. 2. – С. 187-191.
  15. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Англії: автореф. дис. ... канд. фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Турчик І.Х. – Львів, 2005. – 21 с.
  16. Цибанюк О.О. Особливості нормативно-правового регулювання системи фізичного виховання Румунії / Цибанюк О.О. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. – 2016. – Випуск 9. – С. 397-404.
  17. Эйд Л. Физическое воспитание и спортивная подготовка в Италии / Эйд Л., Ловеччио Н., Бузетти М. / *Материалы Международного конгресса учителей физической культуры и специалистов, пропагандирующих здоровый образ жизни.* – Республика Карелия, 2010.
  18. Ярова О.Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку / О.Б. Ярова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 4. – С. 401-412.
  19. Hardman K. An up-date on the status of physical education in schools worldwide: technical report for the World Health Organization / Hardman K. – Geneva, Switzerland: World Health Organisation, 2003. – 14 p.
  20. Hardman K. The Situation of Physical Education in Schools: A European Perspective / Hardman K. // *Human Movement.* – 2008. – Т. 9. - №1. – P. 5 – 18.
  21. Looze R. Physical education in EU schools / Looze R. – Режим доступу: <http://www.europeactive.eu/content/physical-education-eu-schools>
  22. Naul R. Concepts of Physical Education in Europe / Naul R. // *Physical Education: Deconstruction and Reconstruction.* – Issues and Directions, Edition: 1st, Publisher: Schorndorf: Hofmann, Editors: Hardman K., pp.35-52. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/260096002_Concepts_of_Physical_Education_in_Europe
  23. Physical Education and Sport at School in Europe: Eurydice Report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2013 – 76 p.

